



# IRAK'TAKİ DARBE SÖYLENTİLERİ NE ANLAMA GELİYOR?

Feyzullah Tuna Aygün

Araştırma Asistanı, ORSAM



“

12 Mayıs 2018 tarihinde yapılan Irak Parlamento seçimlerine Şii siyasi partiler ve Sünni siyasi partiler, önceki seçimlere oranla daha bölünmüş olarak girmiştir. Bu bölünmüşlük, hükümetin kurulma sürecinde de kendini göstermiştir. Ancak hükümeti kuran Adil Abdülmehdi, 1 Ekim 2019'da başlayan gösteriler ile 2003 sonrası kurulan yeni rejimde görev süresini tamamlayamayan ilk başbakan olmuştur. İstifanın ardından başlayan siyasi istikrarsızlık ise darbe söylentilerine neden olmuştur.

”

**17** Mart 2020 tarihinde, Muhammed Tevfik Allavi'nin hükümeti kuramamasının ardından görevi Nefes eski Valisi ve Milletvekili Adnan el-Zurfi'nin devralması üzerinde Irak'ta darbe söylentileri yoğunlaşmıştır. Zira hem İran hem de ABD yanlılarının darbe girişiminde bulunacağına iddia edilmesi ile birlikte sosyal medyada birçok kez darbe girişiminin başladığına dair asılsız iddialar paylaşılmıştır. Ancak, ABD ve İran arasında yaşanan gerilimden en çok etkilenen ülkelerin başında gelen Irak'ta, “kaybedeceğini düşünen grupların” demokrasi dışına çıkarak kontrolü sağlamayı tercih edebileceği gibi, “diğer” grubun

söz konusu bir girişimde bulunacağı beklentisi üzerine yaşanacak bir ikileme benzer davranışlarda bulunması beklenebilir. Bu durumun daha iyi anlaşılması için Irak'ta yaşanan darbelerin incelenmesi yerinde olacaktır.

## Irak'taki Darbelerin Arka Planı

1932 yılında Birleşik Krallık'tan bağımsızlığını kazanan modern Irak devleti, tarihindeki ilk askeri darbe ile 1936 yılında tanışmıştır. Dönemin Irak Kralı Gazi bin Faysal'ın Başbakan Yasin el-Haşimi'yi görevden almasını isteyen ilanlar, uçaklarla vekaleten Genel Kurmay Başkanlığı görevini üstlenen General Bakr Sıdkı emri ile Bağdat sokaklarına atılmıştır. Irak ordusunun tutumu üzerine Başbakan Haşimi istifa etmiş ve Hikmet Süleyman göreve gelmiştir. 1936 darbesinin üzerinden beş yıl geçmesinin ardından, Irak Krallığı döneminde ikinci darbe gerçekleşmiştir. Nazi Almanyası'nın verdiği destek ile gerçekleşen darbe üzerine Birleşik Krallık, Irak'a askeri müdahalede bulunmuş ve Raşid Ali el-Geylani yönetimi düşürülerek yönetim tekrar Kral Gazi bin Faysal'ın kuzeni olan Veliaht Prens Abdul el-İlah'e verilmiştir. Abdul Selam Arif ve Abdul Kerim Kasım tarafından 1958 yılında gerçekleştirilen ve 14 Temmuz Devrimi olarak tanımlanan askeri darbe 1936 ve 1941 darbelerinden farklı bir şekilde ülkedeki rejimi hedef almış ve monarşi yıkılarak yerine cumhuriyet kurulmuştur. Irak'taki rejim değişikliği darbelerin önüne geçmemiş; Şubat 1963'te Baas Partisi, Abdul Kerim Kasım'a karşı

darbe düzenlemiştir. Aynı yılın Kasım ayında ise Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdülnasır yanlıları tarafından kansız bir darbe yapılmıştır. Baas Partisi güçten uzaklaşması ile yer altına inmiş ve 1968 yılında General Ahmed Hasan el-Bekir önderliğinde kansız bir darbe ile tekrar yönetimi ele geçirmiştir. 1979 yılında ise Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Saddam Hüseyin, kansız bir şekilde yönetimi ele geçirmiştir. 2003 yılında ABD askeri müdahalesi ile yönetimi kaybeden Hüseyin'e yönelik düzenlenen 1993, 1995 ve 1996 yılındaki darbe girişimleri ise başarılı olamamıştır.



**2018 Irak Parlamento seçimlerinin ardından Irak siyasetinin iki kutbu haline gelen ABD ve İran taraftarları nedeniyle Irak, gerilimin en çok yansıdığı ülkelerden birisi olmuş ve gerilim askeri müdahalelere dönüşmüştür.**



### **ABD – İran Gerilimi Darbenin Ayak Sesleri mi?**

ABD Başkanı Donald Trump, seçim kampanyası yürüttüğü dönemde açık bir şekilde İran'a uygulanan baskının artırılması gerektiğini vurgulamıştır. ABD başkanı seçildikten sonra Trump, 8 Mayıs 2018'de ABD'nin İran ile imzalanan nükleer anlaşmadan çekildiğini açıklamış ve ağustos ile ekim aylarından itibaren geçerli olmak üzere İran'a uygulanan yaptırımı tekrar başlatması ile birlikte ABD – İran gerilimi Ortadoğu'yu etki-

lemeye başlamıştır. 2018 Irak Parlamento seçimlerinin ardından Irak siyasetinin iki kutbu haline gelen ABD ve İran taraftarları nedeniyle Irak, gerilimin en çok yansıdığı ülkelerden birisi olmuş ve gerilim askeri müdahalelere dönüşmüştür. Zira, İran vekili olarak hareket eden milis grupları ABD'nin Bağdat Büyükelçiliği haricinde ABD askeri varlığının bulunduğu Anbar'daki Ayn el-Esad Üssü, Kerkük'teki K-1 Üssü, Bağdat'taki Tacî Üssü, Selahaddin'deki Beled Hava Üssü ve Musul'daki Geyyara Üssü'ne yönelik saldırılar düzenlenmiştir. Diğer yandan Selahaddin, Bağdat, Musul, Anbar ve Kerbela vilayetlerinde Haşdi Şabi'ye ait üs ve mühimmat depoları hedef alınmıştır.

25 Eylül 2019 tarihinde, Terörle Mücadele Gücü (Counter Terrorism Service / CTS) Komutanı Korgeneral Abdulvahap el-Saadi'nin görevden alınmasının ardından 25 Kasım 2019 tarihinde CTS'nin sosyal medya hesapları üzerinden darbe yapılacağına ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Ancak CTS Komutanı General Talib el-Kenani iddiayı yalanlamıştır. Ayrıca yapılan yazılı açıklamada “kötü niyetli kişiler tarafından ele geçirilen sosyal medya hesaplarından yapılan itaatsizlik çağrıları gerçeği yansıtmamakta olup, CTS; insanların, demokratik siyasi sistemin, Irak devletinin ve ulusal kurumlarının koruyucusu olmaya devam edecektir” denilmiştir. CTS tarafından yapılan yazılı açıklamaya rağmen CTS içerisinde atamalardan rahatsızlık duyan bir grubun olduğundan bahsedilmektedir. Hatta 1 Ekim 2019 tarihinde başlayan gösterilerin çıkış noktasında

da Saadi'nin görevden alınmasının rol oynadığı bilinmektedir. Zira Saadi, Musul'un terör örgütü IŞİD'den kurtarılmasına yönelik düzenlenen operasyonlardaki ve yolsuzluğa karşı tutumu ile Iraklıların sevgisini kazanmıştır. Ancak Saadi'nin görevden alınmasından yaklaşık bir hafta önce dönemin Başbakanı Adil Abdülmehdi'nin Haşdi Şabi'nin yapısı ile ilgili değişiklik öngören ve Haşdi Şabi Komisyonu Başkan Yardımcılığının feshedilmesini isteyen kararname yayınlaması, yaşanan gerginliği göstermektedir.

3 Ocak 2020 tarihinde ise İran Devrim Muhafızları Ordusu Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani ve Haşdi Şabi Komisyonu Başkan Yardımcısı Ebu Mehdi Mühendis (Cemal Cafer İbrahim) ABD'ye ait SİHA ile Bağdat Uluslararası Havalimanı'nda saldırıya uğraması ABD – İran geriliminin Irak üzerindeki etkilerinin en somut halini göstermiştir. Bunun üzerine Irak Parlamentosu, ülkedeki ABD askeri varlığının sonlandırılması için hükümete tavsiye niteliğinde karar çıkartmıştır. Gerilimin karşılıklı saldırılar ile artması üzerine ABD, askeri varlık gösterdiği el-Kaim, Geyyara gibi üslerden çekilmiştir. Zira ABD'nin askeri gücünü farklı üslere konuşlandırması İran ile artacak gerilime hazırlık olarak değerlendirilebileceği gibi askeri varlığını Irak'a sevk ettiği hava savunma sistemleri şemsiyesi altına almayı amaçlaması olarak değerlendirilebilir.

### **Siyasi İstikrarsızlık**

Askeri ve güvenlik alanlarında artarak devam eden ABD – İran ge-



rilimi, Irak siyasetindeki ABD veya İran'a yakın aktörlerin de gerilime ortak olmasına neden olmaktadır. Zira Başbakan Adil Abdülmehdi'nin 30 Kasım 2019 tarihinde istifa etmesinin ardından Irak eski Başbakanı İyad Allavi'nin kuzeni Muhammed Tefvik Allavi hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Allavi'nin başarısız girişiminin ardından Haydar el-Abadi'nin liderliğini yaptığı Nasr (Zafer) Koalisyonu, Parlamento Grup Başkanı Adnan el-Zurfi Cumhurbaşkanı Salih tarafından görevlendirilmiştir. Ancak, Zurfi de hükümeti kuramamış ve görevi bıraktığını 9 Nisan 2020 tarihinde açıklamıştır. Salih ise, aynı gün, Adil Abdülmehdi'den sonra da ismi anılan Mustafa el-Kazimi'yi hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. Özellikle Şii siyasi partiler arasında yaşanan görüş farklılıklarının Süleymani'nin öldürülmesinin ardından Kudüs Gücü'nün komutanlığına getirilen Tuğgeneral İsmail Kaani'nin Bağdat ziyaretinin ardından azalması Kazimi'nin hükümeti kurmasını kolaylaştırmaktadır. Ancak, Kaani'nin girişimi ile tekrar yakınlaşan Şii partiler gibi, Sünni parlamento

üyelerinin oluşturduğu Ulusal Güçler Eksenini ve Kürt partilerin de Kazimi'ye destek vermesi ile hükümetin tekrardan ulusal birlik hükümeti niteliğinde kurulması, destek vermeyen partilerin açıktan pozisyon almasını engelleyecektir.

Buradan hareketle, taleplerini siyasi alan içerisinde alamayan grupların, Irak'ta gerilim ve krizin artmasından fayda sağlayacağı söylenebilir. Hatta 2020 bütçesinin henüz onaylanamaması ve düşen petrol fiyatları neticesinde memur maaşlarının ödenmesinde zorluklar ve kesintiler yaşanacaktır. Bu durum ise, yeni tip koronavirüs salgınına rağmen Iraklıların tekrar gösteriler ile meydanları doldurmasına neden olabilecektir. Siyasi kanalların kullanılarak, sorunlara çözüm bulunamaması ise demokratik yöntemlerin dışında siyaset ötesinde girişimlere teşebbüs edilmesi konusunda tetikleyici bir faktör olabilir. Diğer yandan, beklentilerinin karşılanmadığını öne süren grupların, siyasi kanalın ötesinde faaliyette bulunması, diğer grupların kazançlarını koruyabilmesi için benzer pozisyon almasına neden olabilir.

Bunlara rağmen, Irak'taki güvenlik kurumlarının coğrafi bölgelere göre koordinasyonunu sağlayan Ortak Operasyonlar Komutanlığı; Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, CTS, Irak Ulusal İstihbarat Kurumu, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Savunma Komutanlığı, Hava Kuvvetleri, Haşdi Şabi Komisyonu ve IKBY Peşmerge Bakanlığı'nın temsilcileri ile Başbakan Silahlı Kuvvetler Baş Komutanı sıfatı ile toplanmaktadır. Toplanan Ortak Operasyonlar Komutanlığı, Irak'ı kapsayacak şekilde coğrafi olarak 11 bölgeye ayrılmış Operasyon Komutanlıklarını koordine etmektedir. Zira Operasyon Komutanlıkları içerisinde de güvenlik kurumlarının temsilcileri yer almaktadır. Buradan hareketle, Irak'taki güvenlik kurumlarının 2003 öncesi rejime kıyasla çok parçalı olduğu ve bölgesel komutanlıklar nedeniyle merkezi kontrolün daha zayıf olduğu söylenebilir. Diğer yandan, IŞİD ile mücadelenin devam ettiği süreç içerisinde güvenlik kurumları arasında rekabet yaşandığı hatta bazı cephelerde güvenlik güçleri arasında çatışma yaşandığı bilinmektedir. Hatta Haşdi Şabi şemsiyesi altında yer alan milis grupların birbirleriyle sorunları olduğu ve grup hedefleri doğrultusunda hareket ettikleri görülmektedir. Bu nedenle güvenlik kurumlarının merkezi ve tekil bir yönetimden uzak olması, olası bir darbenin bazı güvenlik kurumları tarafından düzenlenmesine yol açabileceği gibi diğer grupların da karşı darbelerine uygun zemin hazırlayabilir. ■